dotčené předpisy toliko poukázati (§ 388 odst. 1. c. ř. s.). Protokol o výkonu tohoto důkazu předkládá resp. zasýlá se soudu důkaz povolivšímu, jenž úplnost i správnost provedeného důkazu zkoumá a může i sám ex officio i k návrhu strany příslušnou opravu i doplnění nařídíti.

11. Náklady provedeného důkazu k věčné paměti jest povinen nésti probant, maje právo si je v rozepři, ve které důkazů těchto má býti použito, účtovati. K nákladům těmto patří i útraty dostavení se odpůrcova k roku pro výkon důkazu položenému, pokud tyto byly nutnými, nikoli však i náklady řízení, které povolení důkazu tohoto za účelem zjištění jeho podmínek předcházelo (§ 388 odst. posl. c. ř. s.).

12. Protokol o provedení důkazu k věčné paměti uschovává se u soudu, jenž důkaz tento nařídil, zasýlá se však, je-li dotčená rozepře u jiného soudu zahájena, buď ex officio nebo k návrhu soudu procesnímu. Strany mohou na obsah tohoto protokolu se ve svém sporu odvolávati, jakož i mohou kdykoli v něj nahlížeti nebo opis jeho si vyžádati (§§ 388 odst. 2., 219 a 389 odst. 1. c. ř. s.). Nastane-li toho potřeba, mohou strany během rozepře i doplnění nebo opětování již provedeného důkazu — pokud ovšem toto ještě jest možným — navrhovati. O návrhu tomto rozhoduje soudce usnesením, proti němuž stranám opravného prostředku nepřisluší (§§ 291 odst. 2, 389 odst. posl. c. ř. s). Namítáno-li ve sporu proti použití důkazu provedeného, že týž nebyl vykonán dle předpisů pro dokazování ve sporu daných nebo jeli vytýkáno, že nebyl odpůrce probantův vůbec nebo v čas obeslán, posoudí soud dle své úvahy, zdali a pokud výtky tyto jsou s to, aby sílu průvodní jednotlivých již provedených důkazů seslabily nebo vyloučily (§§ 389 odst. 2. a 272 c. ř. s.).

B. Řízení nesporné.

Řízení nesporné neupravuje sice ex professo ústav pojištění důkazů, však v jednotlivých předpisech možnost jeho výslovně dopouští. Tak např. mluví § 31 zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z. o tom, že strana, máli za to, že skutkové poměry pro zjištění odškodného za pozemek k účelům dráhy vyvlastněný při znaleckém vyšetření odškodného nebyly úplně nebo správně vylíčeny, může žádati při soudě, který zjištění odškodného byl nařídil, aby soudní ohledání bylo provedeno a tím důkaz pro řízení rekursní pojištěn, a § 4. zákona ze dne 16. února 1883 č. 20 ř. z. dovoluje, aby zjištění okolností pro vyhlášení za mrtva rozhodných, jež by při delším odkladu nemožným se stalo nebo se podstatně stížilo, bylo ještě před návrhem na prohlášení za mrtva žádáno u okresního soudu, v jehož obvodu předsevzíti jest šetření k zjištění okolností oněch potřebné.

Tyto dva specielní předpisy nejsou výjímkou z pravidla, nýbrž jsou jen provedením zásady pro celý obor řízení nesporného platné, že i v řízení tomto důkaz k věčné paměti jest všeobecně možným. Zásada ta plyne z § 2. cís. pat. z 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., který v č. 5. soudu nařizuje, aby všecky okolnosti a poměry pro soudcovské rozhodnutí významné ex officio vyšetřil, a jenž v č. 10 soudci ukládá, aby nižádné opatrnosti nezanedbal, jež k ochraně stran slouží.

Při provádění těchto důkazů přijdou, jak § 31 odst. 3. cit. zák. z r. 1878 výslovně uvádí, k platnosti všeobecné zásady řízení soudního.

Pojištění hospodářské.

Pojištění jest mocným činitelem ve všech hospodářských oborech; největší dosah jeho znamenati jest při zemědělství. V několika směrech

dohánĕn jest zemědělec nutností pojistiti se: musíť ochrániti své hospodářství před nebezpečím ohně, musí osení své a žeň zajistiti před zhoubnými následky krupobití, musí konečně toho býti pamětliv, aby opatřil si náhrady pro případ neúrody. Jest však zjevem politování hodným, že dosud neproklestila si v zemědělských kruzích cestu veliká hospodářská idea v pojištění ztělesněná, a proto plným právem ozývají se hlasy, které rozhodně přimlouvají se za nucené pojišťování. Při tom jde především o to, pro které odvětví pojišťování má býti nucenost zákonem stanovena; jakmile by se rozřešila tato otázka, bylo by lze snadno rozluštiti i všecky další otázky mluvící pro nucenost a proti ní.

Nejdůležitějším odvětvím pojišťovaní jest pro zemědělství:

I. Pojištění proti ohni.

Požáry ničí statky nebo porušují je, vlekouce za sebou nejpovážlivější následky; mimo to množí se co rok v míře povážlivé. Jsou-li následky ohně zhoubnými pro všecky hospodářské kruhy kteréhokoli povolání, tož platí to v míře daleko značnější o zemědělství: na jedné straně osamocenost zemědělce, na druhé straně lehko zápalný material, kterého zemědělství ponejvíce užívá, hrozí hospodáři, že požárem přijde o celé jmění své. Jeť proto na bíledni, že pojištění proti ohni jest životní otázkou zemědělství. V novější době pak razí si cestu idea ta, aby především se zavedlo obligatorní pojištění proti ohni pro zemědělská hospodářství a aby se pojišťování proti ohni sestátnilo. Ozývá se ovšem mnoho hlasů pro i proti tomuto nucenému pojišťování. Jako důvody pro nucené pojišťování uvádí se: dobrodiní plynoucí z pojištění proti ohni dalo by se rozšířiti až po meze nejkrajnější netoliko donucením a nucené pojišťování snáší se toliko s veřejným pojištěním proti ohni; než i bez donucení chápe se veřejné pojištění práce s menší vybíravostí než-li pojištění soukromé, které přijímá jen příznivá risika, s nedobrými se nezabývajíc. Jen veřejný podnik přísně provésti může loyální splnění smlouvy pojišťovací v případu škody a správné upravení škody; soukromému pojištění proti ohni vadí zájem spekulativní. Veřejným ústavům lze snáze než soukromým působiti na zlepšení policie požární a zařízení hasičských; vůbec strany požívají většího pojištění u veřejných ústavů než u podniků soukromých. Veřejné ústavy jsou levnější, nežli soukromé, zvláště nežli společnosti akciové.

Naproti tomu se uvádí, že nepokládá se za potřebné ve velkých a kvetoucích odvětvích hospodářství úřední spolupůsobení při pojištění proti ohni resp. při nuceném pojišťování a dále, že stává mnoho solidních podniků pojišťovacích, u kterých lze se s plnou důvěrou pojistiti. Ostatně podléhají soukromé pojišťovací společnosti úřední kontrole. Není rozdílu co do jistoty v pojištění mezi veřejnými a soukromými ústavy, neboť i ústavy veřejné udržují se soukromými spojení vzájemného pojišťování.

Nedá se ovšem upříti, že nucené pojišťování nezbytným jest pro velký počet hospodářství rolnických, zvláště pro menší živnosti rolnické, jelikož pojištění proti ohni rozšířené na všechny zemědělské reality jest pro ně pouze ochranným prostředkem proti hrozícím ztrátám.

Ehrenzweig (Assecuranz-Jahrbuch 1890) uvádí, že v Rakousku jest 8 zemských ústavů pro pojištění proti ohni, které koncem r. 1889 měly dohromady 1411 mil. zl. pojišťovacího kapitálu.

Israel mluví ve statistickém měsíčníku ústřední komise (roč. 1887) o množství menších svazků v Rakousku, které staví vedle německých

veřejných ústavů; udává, že měly svazky ty za rok 1885 250 mil. zl. kapitálu pojišťovacího.

II. Pojištění proti krupobití.

Tento druh pojišťování vešel teprve v užívání v posledním století. V pojištění proti krupobití pojmouti lze ztráty anebo škody na poli nebo v zahradách neb na budovách a částech jejich. Nelze upříti, žepři pojištění proti krupobití naskytá se mnoho potíží, zvláště při vyměření premie t. j. úplaty, kterou má dáti pojištěný pojišťovateli za poskytnuté odškodnění; neboť krupobití neškodí všude a u všech druhů plodin stejnou měrou. Přímo přede žněmi jest menší nebezpečí, které má nésti pojišťovatel, stává se však větším, příjde-li krupobití v čas osení. I odhad škody a spravedlivé vyměření a poskytnutí odškodněné setkává se s nemalými potížemi.

Všeobecné podmínky při pojištění proti krupobití jsou: Pojištěný má co nejpravdivější udání učiniti o předmětu pojištěném a při všech ostatních projevech rozhodných pro uzavření smlouvy pojišťovací, jinak pozbývá za trest všech nároků ze smlouvy pojišťovací plynoucích. Pojištěný musí smlouvou stanovené dávky přesně odváděti a strhne-li se krupobití, dotyčnému ústavu pojišťovacímu nebo na místě ústavem označeném musí to oznámiti v nejkratší lhůtě — obyčejně v 24 hodinách — po vzejití škody, za kterou žádá náhradu. Až do té doby, do které není odhodnuta a uznána výše škody, má se pojištěný chrániti jakéhokoli opatření s poškozenými předměty, jinak nedostalo by se mu náhrady nijaké. Pojišťovacímu ústavu oznámiti jest bez prodlení všechny abnormální nebo mimořádné změny, které udály se v době pojištění na pojištěných předmětech (tedy ku př. dodatečné jinaké vzdělání pole; zničení pojištěných plodů jinými živly než krupobitím). Pojišťovatel ručí až do výše sumy pojišťovací za škodu stanovenou podle smlouvy, kterázto škoda vzešla pojištěnému přímo z krupobití. Škodu stanovenou dle smlouvy musí pojišťovatel co nejrychleji nahraditi. Při plné náhradě pojištěné sumy má pojišťovatel nárok na celý nedoplatek pojištěných předmětů.

V Rakousko-Uhersku vykazovaly r. 1880 společnosti pro pojištění proti krupobití tuto rozvahu: 7 akciových společností pojišťovací sumu 330,212.858 zl. a vydání za škody v obnosu 7,429.240 zl., dále 8 vzájemně pojišťujících společností pojišťovací sumu 71,841.472 zl. a vydání za škody v obnosu 1,240.624 zl. Ani jediná z těchto 15 společností neměla ovšem v tomto tak nepříznivém roce přebytků. Úhrnný schodek všech naproti tomu obnášel kolem 2—3 mil. zl.

III. Pojištění dobytka.

Jakmile probudilo se odvětví pojišťovací, nesla se všeobecná snaha k tomu, aby se čeliti mohlo ztrátám majetkovým, kteréž postihnou hospodáře zahynutím dobytka, ve způsobě pečlivého pojištění t. j. zakládáním spolků. Členové jich zavazují se nésti společně jednotlivé ztráty a ulehčiti tím jednotlivci. Také zakládají se živnostenské podniky pojišťovací, kteréž zavazují se za úplatu nahraditi pojištěnému ztráty způsobené na jmění jeho zahynutím dobytčat tím, že poskytnou jemu ekvivalent. I zde musí pojištěný věrohodně označiti pojištěný předmět a zevrubně předložiti všechna udání žádoucí pro pojišťovatele, aby mohl risiko své oceniti (odhadnouti). Jinak pozbývá zde též nároku na odškodněnou. Má li pojištěný více zvířat téhož druhu, bude žádati pojišťovatel nikoli snad pojištění toliko

jednotlivých kusů, nýbrž celého stavu dobytka. K návrhu na pojištění dobytčat připojeno bývá ocenění jednotlivého kusu provedené za spolupůsobení pojišťovatelova. Většina ústavů pojišťovacích a spolků má stanoveny maximální obnosy za jeden kus každého druhu dobytka; nad obnos tento neručí.

Po čas trvání smlouvy má pojištěný pečlivě hleděti si pojištěných zvířat, jich ošetřovati a v případu onemocnění jich má dáti o tom pojišťovateli dle úmluvy zprávu, v níž udati sluší druh nemoci, počet onemocnělých zvířat, při moru též vylíčiti, co podniknuto bylo na obmezení morové nemoci. Dále udati jest, zda přivolán byl zvěrolékař, po případě přiložiti jeho stvrzenku o zvěrolékařském zakročení. Všechněm těmto závazkům musí pojištěný dosti učiniti, nechce-li pozbýti nároku na odškodněnou. Ztráta nároku toho nastává i tehdy, bylo-li pojištěné zvíře usmrceno úmyslně, beze schválení pojišťovatelova nebo z hrubé nedbalosti. Nastane-li škoda, má pojištěný vyhověti nařízením ústavu pojišťovacího co do stanovení škody. Pojišťovatel není zavázán zaplatiti hodnotu zvířete zjištěnou při uzavření pojištění, nýbrž jen hodnotu předepsaným odhadem stanovenou, kterou representovala pojištěná zvířata před smrtí, až do obnosu sumy pojišťovací. Platíť při pojišťování dobytčat zásada, že pojištění nemá pojištěnému poskytnouti nijakého zisku, nýbrž toliko náhradu skutečné škody a toliko podle smlouvy pojišťovací. Zpeněžitelné zbytky padlého zvířete bývají ponechány pojištěnému, leč stanoví se jejich hodnota cestou ve smlouvě naznačenou a započte se do sumy náhradní, nebo přijme zbytky ty pojišťovatel.

V Rakousko-Uhersku jest toliko jediná větší pojišťovací společnost »vorarlberský spolek«, který obmezen jest na Vorarlberk. Mimo to je tu řada menších pojišťovacích ústavů. Ve zprávě dolnorakouské obchodní a živnostenské komory za rok 1891 sebevědomě se podotýká, že »vzájemný pojišťovací ústav« ve Vídni (ostatně již nestávající) hodlá založiti jistý počet malých samosprávných spolků pojišťovacích, jichž vrchní správu by sám vedl. Rozvoj pojištění dobytčat nepřekročil v Předlitavsku valně počet $1\frac{1}{2}$ mil. koní a 8·6 mil. skotu.

IV. Pojištění proti neúrodě a špatnému vzrůstu.

Tato odrůda pojištění vykazuje taktéž velmi sporý a nepatrný vývoj; v tomto směru musí teprve v budoucnosti státi se žádoucí kroky. Zvláště zařizováním hospodářských společenstev, o jichž organisaci právě se v Rakousku pracuje, má se nabýti prostředků a cest, jimiž by se zemědělci poskytla potřebná výpomoc. Doposud byla státní a zemskou výpomocí na okamžik zmírněna, nikoli však odstraněna bída vyvolaná každoročně neúrodou. Proto měly by činitelé zemědělští co nejdříve v tomto odvětví chopiti se díla, jelikož všecka ostatní odvětví pojištění nemohou ani nejmenší náhrady ani nejmenšího ekvivalentu poskytnouti za ony velké hospodářské škody, kterými hrozí hospodářstvím rolnickým sucho, průtrže mračen, povodně a pod. Nespočetné pilné návrhy, které co rok podávány jsou v poslanecké sněmovně, poukazují naléhavě k tomu, že rolník doposud byl jen na rychlé přispění státu nebo země odkázán v krisi neúrodou přivolané. A třeba by okamžitá výpomoc, slevení daně, státní půjčky částečně tíseň zmírňovaly, tož přece není tu dosti vydatného prostředku po rukou, aby rolník byl dokonale pojištěn a ochráněn i proti mimořádným živelním pohromám.